

36 Materia Legis non solum debet esse physicè possibilis, sed & moralitèr, hoc est, quod non sit nimis ardua, aut difficilis: nemò enim ad impossibile tenetur. *L. 185. ff. de Reg. jur. C. 6. cod. in 6. & impassibilium, & valde difficilium idem est iudicium L. 137. §. 6. ff. de V. Oblig. Barb. axiomi. jur. v. Impossibile, n. 8.* Idèò nequeunt præcipi actus Consiliorum Evangelicorum, ut de castitate deducitur ex *D. Paul. 1. Cor. 7. v. 25. Et c. 13. 32. q. 1.* ibi: *Sola est enim Virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest.* Nam talis Lex non esset fragilitati humanæ accommodata, ut esset debet. *C. 2. D. 4.* Actus merè interni per se, & directè non cadunt sub Legem, vel præceptum humanum, *C. 34. de Simon.* ibi: *Nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare.* Undè desumptum est illud, etiam à Laicis proclamatum axiomata: *de occultis non iudicat Ecclesia.* Sic *D. Thom. 1. 2. q. 91. art. 4. in Corp. Et q. 100. art. 9. Suar. de Legib. l. 4. cap. 12. & 13.* & alii contra *Gl. in Cl. 1. de Hæret. §. Verum, v. Eo ipso. Adrian. & alios.* Indirectè tamen possunt prohiberi, vel præcipi à Legislatore humano actus interni, quatenus nimirum necessarij sunt ad actum externum ritè ponendum: quia sic non præcipiuntur immediatè ratione sui, sed ratione actus externi, à quo sunt necessarij. Sic Ecclesia potest præcipere attentionem in recitandis Horis Canonicis, dolorem in Confessione Sacramentali, poenitentiam, & nullius peccati mortalis conscientiam in Sacra Communione, *facit D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 9. Suar. l. 4. de Leg. cap. 13.* contra *Vazq. & alios:* Et patet ex propositione 14. inter damnatas ab *Alex. VII. Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto Ecclesiæ.* Et ex propositione 55. inter damnatas ab *Innoc. XI. Præcepto Communions annuæ satis fit per sacrilegam Domini manducationem.* Cum ergo hæc propositiones sint damnatæ, supponit Ecclesia, posse præcipi fidelibus, non solum actus externos confessionis, & communionis, sed etiam internos doloris, poenitentia, præviæ devotionis, & reverentia *Gutierrez Hurtad. in Expos. prop. 54. ex n. 2.* alique propositionum damnatarum Expositores. Nec potest Lex præcipere actum inhonestum; imò nec indifferentem nisi hic, & nunc ad finem intentum à Legislatore conducatur; aliàs Lex non esset positivè honesta: potest tamen Lex actus indifferentes permittere; imò & inhonestos ad majora mala vitanda.

37 Forma Legis sunt verba, quibus Legislator manifestat subditis suam volun-

tatem, non suadendo, sed præcipiendo, vel prohibendo. Et talia sunt hæc: *Præcipimus: mandamus: prohibemus: interdici-mus: inhibemus: obligamus: tenentur: accessit est: non liceat; nemò possit, &c.* Dubia sunt hæc: *Statuimus: ordinamus: sancimus: innovamus: decernimus: volumus: &c.* quæ interpretanda sunt ex adjunctis, & juxta consuetudinem Regionis; quæ est optima Legum interpret. *L. 37. ff. de Legib. cap. 8. de Consuet.* Quod si omnibus perspectis, maneat dubium, haberi debent, ut consilium, non ut præceptum, quia possidet libertas.

38 Ex forma, & modo ipso concipiendi Legem constat, quod constitutio, vel Lex præceptiva respicit futura; non præterita: *L. 7. ff. de Legib. c. 2. h. t. Trid. Sess. 25. de Ref. cap. 12. l. fin. tit. 14. p. 31. 6. tit. 1. lib. 2. R. Cast. Suar. de Legib. l. 3. cap. 14.* quia Lex ponitur ut regula operationis: regula enim debet ad opus supponi, cum suo modo principium actionis sit. Deindè, materia Legis debet esse possibilis; & ad præteritum, ut præterito tempore factum, aut infectum est, non datur potentia. *C. 11. 32. q. 5.* Lex verò declarativa Legis antiqæ comprehendit non solum futura; sed & præterita. *C. 40. 27. q. 1. C. 40. de Simon. C. 5. de Usur.* quia non ponit novum jus, sed tantum manifestat antiquum. Actus præteriti benè possunt per Legem irritari. *Arg. c. fin. h. t. ibi: Nisi nominatim in eis de præteritis caveatur,* quia non est minor vis Legis, quam sententia, quæ præterita respicit: sed tunc non tam respicit actiones præteritas, quam effectus earum, qui adhuc subsunt jurisdictioni Legislatoris, si expressè velit, eos irritare, ut notat *D. Gonz. in c. 2. h. t. n. 16.*

39 Publica promulgatio est de ratione Legis humanæ, ita ut hæc non obliget, licet à Principe sit decreta, & promulgari mandata, aut etiamsi privatim sciatur. *C. 2. D. 4. ibi: Manifesta. C. 3. §. Leges, D. 4. ibi: Leges instituuntur, cum promulgantur, firmantur, cum moribus utentium approbantur. L. 9. C. de Legib. D. Thom. 1. 2. q. 90. art. 4. Suar. de Legib. l. 1. cap. 11. n. 3. & 6.* quia cum sit regula publica totius communitatis debet proponi modo publico communitati; v. gr. voce præconis, nec alitèr potest obligare, nisi applicetur per promulgationem, ut in notitia veniat hominum, qui secundùm eam regulare, & mensurare suas actiones debent. Nec statim à promulgatione solet obligare, sed regularitèr solum ei apud bimestri, *C. fin. Ne Cler. vel Monac.* nisi in ipsa Lege ex-

pri-

primatur tempus ad obligandum *Trid. Sess. 7. de Ref. cap. 2. C. 32. de Præb. in 6.* vel si in ipsa Lege adjiciatur, quod statim obliget post promulgationem. Postquam verò Lex promulgata est, ex se obligat omnes, ad quorum notitiam potuit pervenire: Et sic presumitur in foro externo nec esse necesse, ut alia infamatio, quasi juridica fiat singulis, *C. 1. de Postul. Prælator.* Et est probabile, eandem solemnitate promulgationis requiri in Legibus Ecclesiasticis, quæ latae sunt, pro pluribus Diocesis, cum valde durum esset, Pontificem velle ob publicationem factam Romæ regulatèr fit publicatio per Prælatos, *C. 13. de Panis, & venis.* nisi aliud praxis observet, ut accidit in publicatione Bullæ Cœnæ. *Gloss. in C. 2. h. t. v. Ante prohibitionem. Mol. tr. 2. de Just. & jure, D. 395. à n. 6.* contra *Suar. de Legib. l. 4. cap. 15.*

40 Cum Pontifex immediatè recipiat à Christo D. independentèr à Populo, potestatem Legislativam, *Matth. 16. ibi. Quodcumque ligaveris super terram Joan. 21. pasce oves meas:* non est necessaria perceptio Populi ad completam vim Legis Ecclesiasticæ: imò nec ad vim Legis Civilis (extra statum Democraticum) quia *Alex. VII.* hanc propositionem, quæ est 28. damnavit: *Populus non peccat, etsi absque ulla causa non recipiat Legem à Principe promulgatam.* Deindè, quia Populus in Principem omne suum Imperium, & potestatem contulit sine aliqua conditione, vel reservatione sui consensus, *L. 1. ff. de Const. Princ.* Et si requireretur consensus Populi, nulla ferè, & prorsus exigua esset potestas Legislatorum. *Suar. de Legib. l. 3. cap. 19. n. 4. & seqq.* quod certus est in nostra Hispania, *ex l. 1. Taur. l. 3. tit. 1. lib. 2. R. C. ibi: Se sigan, y guarden, no embargante, que contra las dichas Leyes se diga, y alegue, que no son usadas, ni guardadas.* Ad firmitatem tamen, & stabilitatem Legum necessaria est perceptio Populi, quatenus est actualis observantia Legis, *L. 32. ff. de Legib. ibi: Cum ipse Leges nulla alia ex causa nos teneat, quam quod iudicio Populi receptæ sunt.* Et sic possunt concordari DD. pro utraque parte litigantes. In his Indiarum Regnis nulla schedula, aut Pragmatica Regia debet adimpleri, nisi sit expedita à Supremo Regio Indiarum Consilio, *L. 39. l. 40. tit. 1. lib. 2. R. Ind.*

41 Cum sit certum, esse inter homines potestatem Legislativam: *Quia ubi non est Gubernator, Populus corrumpit. Prov. 11. v. 14.* Hæc præcipuè invenitur in R. Pontifice,

qui solus potest ferre Leges universales Ecclesiasticas pro tota Ecclesia. *Extr. unam Sanctam, de Major. & obed. inr. Com.* Petro enim data est hæc universalis potestas à Christo *D. Matth. 16. v. 19. ibi: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cælis. C. in Novo, D. 21. Joan. 21. pasce oves meas.* Et quidem independentèr à Consilio, vel consensu Cardinalium, *C. 17. 9. q. 3.* Circa res temporales potest Leges Civiles ferre in Territorio Sedi Apostolicæ in temporalibus subiecto, *arg. C. 10. de Testam. minime verò in Regnis aliorum Principum, C. 8. D. 10. C. 13. de Judic. C. 6. D. 69.* ibi: *Cum ad verum centum est, ultra sibi, nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpavit.* Nisi indirectè, quatenus hoc specialis necessitas exposcat: *Cum generalitèr sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari; C. fin. de Prescript.* Tunc enim Lex Canonica corrigi Civilem, ut accidit in præscriptione mala fide continuata. Et hoc modo Christus Beato eterne vite clarivigero terreni simul, & Cælestis Imperii jura commisit. *C. 1. D. 22.* Et sic verificatur: *Gladium esse sub gladio: & temporalem auctoritatem spirituali subijci potestati.* *Extr. unam Sanctam, 1. de Major. & obed. inr. Com.* Majores Ecclesiæ causæ præsertim articulos fidei contingentes, vel pertinentes ad statum universalem Ecclesiæ, vel ad Canonizationem Sanctorum, vel ad uniuersos, vel dividendos Episcopatus, vel ad Religionem approbandam, vel alia hujusmodi R. Pontifici reservantur, *C. 3. de Baptism. C. 1. de Transl. Episc. c. fin. de Offic. Vie. in 6.* Concilium Generale si accedat S. Pontificis autoritas, secus sine illa, potest Leges universales condere, quia Divo Petro est concessus principatus Ecclesiæ, independentèr à Concilio: imò & ipse Pontifex supra Concilium est, *C. 17. 9. q. 3. Suar. de Legib. lib. 4. cap. 6.* adèò ut & Concilium congregatum tempore schismatis solum haberet potestatem ad ea, quæ sunt necessaria ad defensionem Ecclesiæ, & ad pacificandam eam, eligendo S. Pontificem certum: non verò potest Leges perpetuas pro universa Ecclesia statuere *Suar. de Legib. lib. 4. cap. 6. n. 4.*

42 Papam in Jure Naturali dispensare non posse, neque contra ipsam Legem condere, constat ex eo, quod Jus Naturale est immutabile, §. 11. *Instit. de Jur. Natur.* Et quæ illo prohibentur, sunt intrinsicè mala, & inhonestæ, *D. Thom. 1. 2. q. 100. art. 8.* Quando dispensat in votis, jura-

men-

mentis, matrimonio rato, & residentia Ecclesie, quorum obligatio ex jure nature oriri censetur, non dispensat directe in obligatione naturali voti, sed Dei nomine, & autoritate relaxat promissionem ipsi factam; qua relaxatione facta, per se corrumpit obligationem voti, & juramenti. Nec in Jure Divino potest dispensare. Sic D. Thom. 1. 2. q. 97. art. 4. ad 3. unde sicut in *Legge humana* publica non potest dispensare, nisi ille, à quo Lex auctoritatem habet, vel is, cui ipse commiserit; ita in *præceptis Juris Divini*, que sunt à Deo nullus potest dispensare, nisi Deus, vel cui ipse specialiter commiserit. Quando in C. 7. 25. q. 1. dicitur: *Contra statuta Patrum condere aliquod, vel mutare, nec hujus quidem Sedis potest auctoritas*: intelligitur de statutis pertinentibus ad fidem Catholicam, vel Jus Naturale, vel Divinum, juxta dicta. Tunc enim R. Pontifex debet statuta Patrum observare, & tueri, C. 4. C. 5. C. 9. 25. q. 1.

43 Leges Ecclesiasticas particulares condere possunt. 1. Cardinales; sed non nisi in Ecclesiis suorum Titulorum, C. 11. de Major. & obed. 2. Legati sedis Apostolicæ; sed solum in Provinciis suæ Legationis; & durant, etiam finita Legatione, c. fin. de Offic. Legat. 3. Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, & Episcopi; sed singuli tantum pro sua particulari Diocesi, C. 2. de Major. & obed. C. 2. h. t. in 6. Archiepiscopi non possunt ferre Leges in Diocesis suorum suffraganeorum, C. 7. 9. q. 3. Capitulum, vivente Episcopo, potest, eo irrequisito, statuta in rebus parvi momenti Capitulares obligantia condere arg. C. 6. h. t. non tamen potest Legem ferre in Diocesanis, cum in hos non habeat jurisdictionem, nisi mortuo Episcopo. Nec in rebus gravius potest condere statuta, etiam Capitularia, siæ consensu Episcopi; arg. C. 8. h. t. Suar. de Legib. lib. 4. cap. 6. ex n. 11. 4. Generales Religionum, Abbates, & alii Prælati juxta præscriptum suarum Constitutionum possunt Leges condere. 5. Capitula Ecclesiarum Collegiarum, alique communitates Ecclesiasticæ, & Sæculares, licet Leges non possint condere, possunt tamen facere statuta, etiam ad culpam, & poenam obligantia in rebus levioribus, ut consuetudo plurium communitatum testatur.

44 6. Concilia Diocessana pro suis Diocesis, Provincialia pro suis Provinciis, & Nationalia pro tota Natione possunt Leges condere. Suar. de Legib. lib. 4. cap. 6. n. 8. & seqq. Capitulum Cathedralis Ec-

clesiæ Sedevacante, etiam potest condere Legem, cum in jurisdictionem Episcopi succedat C. 11. C. 14. de Major. & obed. C. un. eod. in 6. Congregatio Cardinalium, etiam Sede Pontificia vacante, non potest, Leges condere, quia ejus potest limitatur ad statuendum solum ea, que pro electione S. Pontificis, pro defensione Ecclesiæ, & aversione occurrentium periculorum fuerint necessaria, C. 3. de Elect. in 6. Cl. 2. eod. Suar. de Leg. lib. 4. cap. 6. n. 5. Cum ergo omnium horum potestas descendat à R. Ecclesia: Quæ vires suas ita aliis impertit Ecclesiis, ut in partem sint vocatæ solitudinis, non in plenitudinem potestatis. C. 10. 2. q. 6. nequeat ferre Leges juri communi contrarias; quia Lex superioris per inferiorem tolli non potest, Cl. 2. de Election. Qui velit omnia ad Conciliorum celebrationem pertinentia, perfecte scire, videat Librum de Synodo Diocessana à S. D. N. Benedicto XIV. scriptum, ubi plena manu, summa eruditione, comprehensioneque mirabili, agit de utilitate, necessitate, & auctoritate Synodorum, & de gerendis, & tractandis in ipsis. Hac occasione plures questiones satis pulchras tangit, de quibus in propriis locis disseremus.

45 Omnes, & soli Principes, & Republicæ nullum in temporalibus recognoscetes Superiorem, ut Rex Hispaniæ, possunt condere Leges Civiles universales, etiam si Regnum in foemina, jure hæreditario recidisset, & etiam si conjugata, L. fin. C. de Legib. l. 12. tit. 1. p. 1. ibi: *Emperador, o Rey puede hacer Leyes sobre las Gentes de su Señorio, è otro ninguno non ha de poder de las hacer en lo temporal, fueras ende, si lo ficiessen con otorgamiento dellos.* Ibid. Greg. Lop. D. Thom. 1. 2. q. 90. art. 3. ibi: *Lex proprie primo, & principaliter respicit ordinem ad bonum commune: ordinare aliquid in bonum commune, est totius multitudinis, vel alicujus generis vires totius multitudinis, & ideo condere Legem pertinet ad totam multitudinem, vel pertinet ad personam publicam, que totius multitudinis curam habet.* Aristor. Ethicor. lib. 10. c. 9. ait: *Patrium quidem Imperium non cogit, nec vim, aut necessitate affert, neque cuiusquam hominis unius omnino, nisi qui Rex sit, aut similis aliqua potestate præditus. At verò Lex vim habet ad cogendum idoneam.* Suar. de Leg. lib. 1. c. 8. plures citans. Sed nullus Princeps Sæcularis potest condere Leges concernentes Ecclesiam, rem Sacram, vel spirituales, aut personas Ecclesiasticas, præsertim, si ipsi tales Leges essent onerosæ, C. 7. C. 20. h. t. Auth. Casa, C. de

C. de Sacros. Eccles. L. 57. tit. 6. p. 1. quia Ecclesiasticæ personæ, & bona Ecclesiæ exempta sunt ab omni jurisdictione Laicali, C. 1. C. 5. 11. D. 96. C. 1. & per tot. 11. q. 1. Trid. sess. 25. de Ref. cap. 20.

46 Clerici, & Religiosi tenentur Legibus Civilibus, quæ nec eorum statui, nec Sacris Canonibus adversantur; & sine indecentia, vel gravamine possunt observari; vi quidem directiva, minimè vero coactiva: arg. C. 11. D. 10. Suar. de Legib. lib. 3. cap. 34. Mol. de Just. & jur. tr. 2. D. 31. Covar. & alij, quia cum sint utiles Reipublicæ à Sacris Canonibus approvatæ censentur, C. de Nov. oper. munitat. Hinc tenentur Legibus pretia rerum taxantibus: & illis quæ tempore sterilitatis prohibent extra territorium frumentum, vel vinum extrahere. Etiam statutis venationem, & piscationem certis temporibus prohibentibus aliisque similibus obligantur. Etiam tenentur contribuere ad constructionem, & refectionem pontium, & viarum, ad murorum custodiam tempore magnæ necessitatis, & tempore belli urgentis, L. 25. l. 54. tit. 6. p. 1. & ibid. Gregor. Lop. Gonz. in C. 7. h. t. ex num. 12. contra Navar. & alios, quod alibi clarè explicabimus.

47 Hinc ad Religiosos, & exemptos descendendo dicendum est, eos non teneri Legibus Episcopalibus: quia non sunt Episcoporum Subditi. In aliquibus tamen casibus illorum subsunt jurisdictioni, Trid. sess. 25. de Regul. cap. 12. indirecè tamen tenentur Religiosi exempti se conformare Clero, casu quod id exigat ratio scandalii vitandi, vel bonum publicum, vel quando suo juri cesserunt, Leges acceptando usu, & consuetudine, Suar. de Legib. lib. 4. cap. 20. ex num. 8.

48 Non solum Lex Naturalis, & Divina, sed etiam Lex positiva tam Ecclesiastica, quam Civilis, dum non sit merè poenalis obligat in conscientia, si vè ad culpam, quod est obligare vi directivæ, sicut obligare ad poenam dicitur vi coactivæ obligare, D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4. ibi: *Leges positæ humanitatis siquidem justæ sint, habent vim obligandi in foro conscientie, à Legè aeterna, à qua derivantur secundum illud. Prov. 8. per me Reges regnant, & Legum conditores justa decernunt.* Etiam probatur ex illo Div. Petri Epist. 1. cap. 2. v. 13. *Subditi igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, quia sic est voluntas Dei.* Div. Paul. ad Rom. 13. *Omnis anima* Tom. I.

potestatibus sublimioribus subdita sit, itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sicque transgressio Legis humanæ saltem mediè est transgressio Legis Divinæ, & naturalis; ac proinde stat definitio peccati ex Divo Augustino. *Dictum, factum, vel concupitum contra Legem Dei aternam.*

49 Potestas enim obligandi in conscientia est omnino necessaria ad rectè gubernandam Reipublicam: secus enim plurimi parvè indentès Leges humanas, passim eas transgredierentur, quod esset maxima inordinatio, quietis, & tranquillitatis publicæ perturbatio; & hypocrysi, & simulationi aperiretur via. Intelligitur, Legislatorem velle obligare in conscientia, si utatur verbis præceptivis, vel si Lex sit circa rem jam Divini, vel naturali jure prohibitam, vel præceptam, vel si gravem poenam, v. gr. mutilationis, vel excommunicationis in transgressores statuat. Quod præcipuè ex circumstantiis colligetur, & ex recta consuetudine, quæ est optima Legum interpretres.

50 Leges tributorum, & vectigalium (si juxta hæc sunt) obligant in conscientia pro quantitate materiæ, ex Matth. 22. v. 17. ubi interrogatus Christus D. licet censum dare Cesari? respondit: *Reddite quæ sunt Cesari Cesari.* Quo in loco de tributum D. Hieronym. id intelligit. Paul. ad Rom. 13. v. 6. ibi. *Idè & tributa præstantis: Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum servientes: reddite ergo omnibus devota, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal,* quia talia tributa debentur Principi, tanquam alimenta jure naturæ, & solum determinatio taxationis provenit à Lege positiva. Et qui illa solvere omittunt, non solum peccant contra obedientiam Principi debitam, sed etiam contra justitiam, ac proinde ad restitutionem tenentur in foro conscientie Non tamen tenentur poena statuta in ea non solventes, aut merces non manifestantes, vel aliquam aliam diligentiam omittentes, antequam condemnentur. Si de injustitia tributorum certò constet, potest Vassallus ea non solvere; imò ea negare, si petantur, si hoc sine scandalo possit fieri. Nam justè negantur: quæ injustè exiguntur, Suar. de Legib. lib. 5. cap. 18. Mol. de Just. & jur. tr. 2. D. 674. quod si de justitia tributorum dubitetur, securius est ea reddere, tum in dubio præsumptio pro Principe sit, & ipsi teneatur subditus obedire. Oppositum maxima scandala afferre posset, cum magna Reipublicæ perturbatio-

ne per accidens excusantur: quia libertate carent. Hinc non est licitum, eos inducere, vel cum eis cooperari ad actionem prohibitam, ac proinde non potest quis in die jejunii carnem apponere ebrio, desipienti, vel ignoranti, esse diem jejunii, secus, dicendum est de illis, qui Lege non comprehenduntur, sicut licet in die jejunii carnes apponere non baptizato, perpetuo amenti, vel minori septennio: nunquam tamen licet eos ad opus jure naturæ prohibitum, v. g. ad blasphemiam, vel turpitudinem, etiam pueros, vel etiam infideles incitare: quia omnes Jure Naturali tenentur: licet pueri per accidens à peccato excusentur. *Castrop. Tr. 3. D. 1. p. 24. §. 2. n. 10.*

59 Si Communitas, v. g. Senatus, Capitulum, vel Collegium condat aliquam Legem, quilibet, tamquam privatus, & membrum Communitatis Legem servare tenetur, quia eatenus est subditus, & non Legislator. *C. 6. h. r.* Si verò Legislator sit Princeps Supremus, non tenetur Legibus, quoad vim coactivam, bene verò quoad vim directivam, in conscientia obligantem, & apud Deum, quando Legis materia, tam ipsi, quam subditis est communis *D. Thom. 1. 2. q. 96. artic. 5. ad 3. ibi: Dicendum, quod Princeps dicitur solutus à Lege, quantum ad vim coactivam legis: nullus enim propriè cogitur à se ipso: sed quantum ad vim directivam Legis Princeps subditur Legi propria voluntate: unde quantum ad Dei iudicium, Princeps non est, solutus à Lege, quantum ad vim directivam ejus, sed debet voluntarius, non coactus Legem adimplere. 1. pars prob. Ex l. 31. ff. de Legib. ibi: Princeps Legibus solutus est: nemo enim potest in seipsum jurisdictionem exercere, cum nemo sui ipsius superior sit, nec subditus: ac proinde nec sibi imperare, nec prohibere potest, L. 51. ff. de Recept. quod de vi coactiva, coercitiva, seu infliciva poenæ intelligendum est, sicut in L. 15. tit. 1. p. 1. 2. pars prob. Ex L. 23. ff. de Legat. 3. ibi: Decet enim tantæ Majestati eas servare Leges, quibus ipse solutus esse videtur. L. 4. C. de Legib. ibi: Digna vox est Majestate regnantis, Legibus alligatum se Principem profiteri. C. 2. D. 9. L. 15. tit. 1. p. 1. ibi: Otrosi decimos, que està bien al faceador de las Leyes en querer vivir, segun las Leyes, como quier, que por premia non sea tenuto de lo facer. L. 16. tit. 1. p. 1. & ibid. Greg. Lopez. Æquitati enim naturali maximè convenit, quod quis patiar Legem, quam ipse tulit, & quod utatur eo jure, quod in alterum*

statuit, *C. 6. h. r.* præcipue, cum Principis exemplum maximè conferat ad observationem, vel neglectum Legum, & tanquam caput deceat, suis membris conformari: *Turpis enim est omnis pars suo toti non conveniens, C. 2. D. 8.* Et à Christo D. reprehenduntur, qui aliis onera gravia imponunt, & ipsi nec digito volunt ea movere.

60 Hæc obligatio immediatè provenit à Lege obligante totam communitatem, cujus Princeps est pars: in radice tamen à jure naturali nascitur. Quando irritatio actus est poena non obligat Principem, quia tunc pertinet ad vim coactivam: obligat verò, si ad directivam pertinet: v. g. quando aliqua solemnitas præscribitur pro forma actus, quando verò Princeps scienter facit alium actum, v. g. testamentum sine solemnitate Legali, valet: quia creditur in ea dispensare: si verò aliquis instituat Principem heredem in Testamento, quod solemnitate legitima caret, est irrita institutio, *L. ex imperfecto, 3. C. de Testam.* Hinc quando dicitur in *C. 20. 12. q. 2. Quod non liceat Papæ prædium Ecclesie alienare sine solemnitate Canonica:* nomine Papæ, non Summus Pontifex, sed Episcopus intelligitur, ut sæpe alibi: vel loquitur Text. de alienatione facta sine justa causa, quæ de jure naturali est necessaria. Hucusque dicta comm. tenent DD. cum Gloss. in *L. 31. ff. de Legib. Abulens. Sor. Suar. de Legib. lib. 3. cap. 35. Castropal. tr. 3. D. 1. p. 24. §. 1.* licet aliqui nec quoad vim directivam hanc obligationem in Principe concedant.

61 Peregrini, vel forenses, qui alicubi domicilium habent, non tenentur Legibus suæ Patriæ, si in loco, ubi commorantur, non vigeant tales Leges, quia cum sit extra territorium suæ Patriæ non subditur illis Legibus, *C. 2. h. r. in 6. Quia extra territorium jus dicenti non paratur impunè. Suar. de Leg. lib. 3. cap. 32. cum com. DD.* Etiam si se transferat ad talem locum præcisè animo se eximendi à tali obligatione. Sic contra Sayr. & Salas tenet com. cum *Suar. Castropal. tr. D. 1. p. 24. §. 5. n. 4.* quia utitur jure suo egrediens à tali loco, cum præceptum non obliget, ibi persistere, sicut nec injuriam, nec fraudem agit, *L. 55. ff. de Reg. jur.* Sed specialitèr prohibetur, quod quis egrediatur de loco, ubi receptum est Trid. ad locum ubi non est promulgatum animo præcisè contrahendi matrimonium clandestinè; *ex Constr. Urban. VIII. apud Lugo. Pa-*

62 Peregrini, & forenses tenentur Legibus particularibus illius loci, quo morantur, vel transeunt, etiam si accedant sine animo figendi ibidem domicilium, vel quasi domicilium; non solum, quando Lex particularitèr pro ipsis solis ad prospiciendum pro vno Regni est constituta: v. gr. ne extrahantur merces, frumentum, vel pecunia: sed etiam quando Lex est generalis pro tali territorio, & quidem obligantur vi directiva, & coactiva, tenenturque suos contractus testamenta, vel judicia juxta tales Leges ordinare; aliàs quidquid contra ipsas factum sit, nullum, & irritum erit. Nam eo ipso, quod ad talem locum accedunt, debent subijci potestati, & Legibus illius territorii: sic exigente recta gubernatione, ut paci, & tranquillitati Reipublicæ consulatur, & scandalo obvietur. Sic in *C. fin. de Foro compet.* subijcitur quis Judici illius loci, ubi contraxit, vel deliquit, *L. 3. ff. de Offic. Præsid. ibi: Curet is, qui Provincia præest, malis hominibus Provinciam gurgare: nec distinguitur unde sint. Facit D. August. in C. 11. D. 12. ibi: Consulit de hac re beatissimæ memorie virum Ambrosium; at ille ait: Cum Romam venio, jejuno Sabbato, cum Mediolani sum, non jejuno. Sic etiam tu ad quam fortè Ecclesiam veneris ejus morem serva. C. fin. de Feriis, C. 2. de Observo. jejuni. qui textus generalitèr dicitur, Leges Regionis esse servandas. Sic clarè *Suar. de Legib. lib. 3. cap. 33. Castropal. tr. 3. D. 1. p. 24. §. 3. ex n. 11. cum aliis;* probabile tamen est, illis Legibus non obligari, ut nervosè defendit *Sanch. in Decal. l. 1. cap. 12. n. 38. Et de Matr. lib. 3. D. n. 6. alios citans.* Tenentur etiam Legibus communibus, quarum usus viget in tali loco, licet non serventur in Patria, vel domicilio ipsorum. *C. 6. D. 4.* quia illa consuetudo, vel privilegium, quod ipsos excusabat in sua Patria, est locale, non personale, sicut locum non egreditur, nec personam comitatur. Idem ac de peregrinis, imò fortiori jure dicendum est de vagis, qui nullibi habent domicilium, vel quasi domicilium: in quo nobiscum convenit *Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 15.**

63 Lex alicquem actum irritans, quæ non sit poenalis, reddit nullum ipso jure actum contra ipsam factum, etiam parte nulli opponente. Et quidem à die datæ etiam ante illius publicationem: & tam in foro externo, quam interno: quod prob. *ex C. 1. & 8. de his, que fiunt à Prælat. ubi irrita dicitur alienatio facta ab Episcopo,*

sine solemnitate præscripta. Et ligat ignorantes, ita ut nec ignorantia justa, & probabilis excuset ab actus irritatione, vel nullitate, *C. 13. c. 14. c. 20. de Præbend. in 6.* Nam licet ignorantia Legis, vel irritationis posset impedire culpam, & poenam, non potest supplere formam præscriptam à Legislatore, sine qua non valit, actum valere. Nam Decretum irritans formam inducit, qua non servata, actus ipso jure corrumpitur. Et ideò alienatio facta ab Episcopo sine debita solemnitate est nulla ipso jure, *C. 1. & 8. de his, que fiunt à Prælat.* sic est invalidum matrimonium contractum cum impedimento dirimente consanguinitatis, etiam si hoc ignoretur, *Trid. sess. 24. de ref. matr. cap. 1. ita tenent Barb. de Clausul. clausul. 40. Mol. tr. 2. D. 468. n. 15. contr. Rodrig. & alios.* Et ideò in Legibus irritantibus non admittitur Epiikeia. Hinc matrimonium clandestinum irritum erit, & si Parochi præsentia, & testium nequeat haberi ob pestem grassantem, vel alia de causa: quia in Lege irritante potius ad uniformitatem actuum, & communem rationem, quam ad casus particulares attenditur. Si verò actus in favorem alicujus personæ irritetur, quando cedit in ejus utilitatem, non censetur irritus, ut patet in contractu pupilli sine Tutore celebrato, qui quidem valet in ejus utilitatem, quamvis in ejus damnum non valet ob rationem, *Tr. in C. 6. de Reg. jur. in 6. ibi: Quod ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispensandum retorquendum.* Potest etiam irritatio impediri, si ille, cujus interest, actum irritari, non vult litem movere, nec intentare irritationem, cum ipse possit suo juri cedere, ac proinde talis actus non erit irritus, *Suar. de Legib. lib. 5. cap. 21.*

64 Quando Lex simpliciter prohibet alicquem actum, non adjecta clausula irritante, si talis actus fiat, erit illicitus, non verò irritus, *Suar. de Leg. lib. 5. cap. 25. n. 22. contra Bald. & Barbo. claus. 41. n. 46. quod prob. ex C. un. de Vor. in 6. c. 1. de Eo qui cognov. c. 16. de Regular. & trans. ibi: Multa enim fieri prohibentur, que si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem.* Hinc est, quod cum diversæ res sint; prohibere actum, & illum irritare, & aliunde Lex irritans odiosa sit, non debet extendi Lex prohibitiva ad irritandum; imò in dubio potius pro valore actus, quam contra illum debet sumi interpretatio, *L. 12. ff. de Reb. dub.*

65 Non possunt omnes articuli sigillatim aut Legibus, aut Senatus consultis com-

prehendit, sed cum in aliqua causa sententia eorum manifesta est, is, qui jurisdictioni preest, ad similia procedere, atque ita jus dicere debet, L. 12. ff. de Legib. Hinc necessarium est aliquando interpretatione, id est, declaratione, uti. Interpretatio quadrupliciter potest considerari; ex Gl. in l. 37. ff. de Legib. Nam 1. eam facit ipse Legislator, vel ejus Successor, aut Superior, & nuncupatur *authentica*, & habet vim Legis. Sic Text. in c. 32. de Simon. interpretat Text. anteriorem in c. 31. Lex 12. declarat l. 11. tit. 1. lib. 4. R. C. potest tamen esse tantum doctrinalis interpretatio à Legislatore facta, ut facit Innoc. IV. antea Sinibaldus dictus: de quo ait Eichard. Hoc memorabile est, quod quamquam Pontifex jam Comentariorum in Decretales ediderit, tamen non majorem auctoritatem aliorum scriptis habere ipse quoque voluerit. 2. Consuetudo interpretat Legem, & ideo dicitur optima Legum interpres, c. 8. de Consuet. & dicitur interpretatio *usualis*, habetque vim Legis. Sic in l. 25. tit. 3. lib. 1. R. C. consuetudine supponitur firmatum privilegium. 3. Judices judicando interpretantur Leges, quando aliquid dubium incidit in earum intelligentia: hæc interpretatio dicitur *Judicialis*, & facit jus saltem inter litigantes, l. 207. ff. de Reg. jur. 4. Doctores, & Magistri in consulendo, vel dictando, interpretantur Legem, vel extendunt ad casum non expressum, & hæc interpretatio dicitur *doctrinalis*, & nullam vim Legis habet. Antiquitas deficiente Lege in Hispania erat necesse sequi sententias Bartholi, Baldi, Joannis Andræ, & Abbatis, sed jam ab hoc onere exempti sunt Judices, l. 1. Taur. Similes interpretationes posse, & debere fieri à Judicibus, & DD. constat ex l. 13. ff. de Legib. Imo, & Legislator potest aliis potestatem interpretandi authentice communicare, §. 8. Inst. de Jur. Natur. Sic Pontifex à Deo habet potestatem interpretandi Jus Divinum.

66. Sed cum anima Legum sit Legislatoris intentio, magis ejus voluntatem, quam verba debemus expectare: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni, C. 11. 22. q. 5. sed non est recedendum à proprietate verborum, juxta communem usum, nisi sequatur absurdum, vel Lex foret inutilis, vel praxis aliud suadeat, C. 2. de Translat. Episc. l. 69. ff. de Legat. 3. Si Lex generaliter loquitur, generaliter intelligenda est, & ubi ipsa non distinguit nec nos distin-

guere debemus, L. 3. ff. de Offic. Presid. Barbo. in axiom. v. Lex. In odiosis est restringenda, in favorabilibus amplianda, C. 15. de Reg. jur. in 6. in penis benignior est interpretatio facienda, c. 49. de Reg. jur. in 6. sed quamvis sit odiosa, & poenalis non debet evadere inutilis, vel otiosa; arg. l. 20. §. 6. ff. de Hered. petit. Lex, quæ potest cum alia concordari, concordari debet, ut correctio jurium vitetur, interpretando Legem novam, juxta sensum antiquæ, L. 26. l. 28. ff. de Leg. Si verò sit planè, & planè contraria, posterior prævalet contra priorem, etiamsi non faciat ejus mentionem, nisi fortè, prior sit particularis, & posterior generalis, C. 1. h. t. in 6. Ante omnia debet legi totus contextus Legis, L. 24. ff. de Legib. ut sic ejus ratione præ oculis habita, possit Juxta de casu simili expresso ad non expressum, si similis sit, Legis decisionem applicare. Nam ubi est eadem ratio, dari debet eadem juris dispositio ex L. 32. ff. ad Leg. Aquil. quod præcipue servatur, 1. in correlativis, L. fin. C. de indicta viduit, ubi Lex Julia Miscella correctæ in viro censetur ex eo, quod in muliere correctæ sit, C. 1. de Donat. int. vir.: ubi uxor donationem propter nuptias lucratur, si vir sit adulter, sicut maritus lucratur dotem propter adulterium uxoris. Sic com. DD. 2. in connexis: ideo Codicillum facere permittitur, cui permittitur testamentum. 3. in eis, quæ in jure æquiparantur: hinc, quia Ecclesia in ordine ad restitutionem in integrum Minori æquiparatur, C. de in integr. restit. restitutionis beneficio gaudet in casibus, in quibus eo gaudet Minor. Quando prohibetur interpretatio alicujus Legis, ut Concilii Trid. à Pio IV. solum prohibetur ea, quæ typis mandatur, & expresso fit, vel quæ est frivola, & contra mentem ipsius. Quando Legislator facile adiri potest, non habet locum interpretatio, sed ipse interrogari debet. L. 1. C. de Legib.

67. Proxima interpretationi est *Epikeia*, quæ Latine dicitur *summa æquitas*, seu *benignitas*, quæ etiam *justitia*, & quidem præstantior jure dicitur ab Arist. Ethic. 5. cap. 10. Differt ab interpretatione per hoc, quod per interpretationem verba obscura exponantur, Epikeia autem dicitur, rectè agi contra clara verba Legis, eo quod Legislator credatur ex quadam æquitate, & benignitate, quod non fuisset comprehensus hunc casum, si prævidisset, quamvis sciatur, nunc comprehend-

disse L. 90. ff. de Reg. jur. ibi: In omnibus quidem, maxime tamen in jure, æquitas expectanda est. D. Angel ait; sicut lex instituit quod deposita reddantur, quia hoc ut in plurimum justum est; contingit tamen aliquando esse nocivum, puta si furiosus depositum gladium, & eum repositat, dum est in furia, vel si aliquis repositat depositum ad Patriæ impugnationem: in his ergo, & similibus casibus malum est sequi Legem positivam, bonum autem est, prætermissis verbis Legis, sequi id, quod poscit justitiæ ratio, & communis utilitas; & ad hoc ordinatur Epikeia, quæ apud nos dicitur æquitas. Sic D. Thom. 2. 2. q. 120. art. 1.

68. Tres modi, vel rationes utendi Epikeia possunt distingui. Primus erit propter cavendum aliquid iniquum, ut in exemplo D. Thom. aliis propter vitandam aliquam obligationem valde arduam, & acerbam, quamvis licitum esset, eam adimplere. Sic excusatur quis à jejunio ob grave incommodum. Tertius est propter conjectatam Legislatoris voluntatem. Ut ait Arist. Ethic. 5. cap. 10. Quod etiam Legislator, si adesset, admoneret, de eo, quod si scivisset, Legem tulisset. Quando constat certò, Legem, etsi posset servari licite, non obligare, non est necesse ad Legislatorem recurrere: si dubium est, adendum est Legislator, ut undè jus prodiit, etiam interpretatio procedat, C. 31. de Sent. excom. si non possit facile adiri, licet uti Epikeia, in judicio probabili si dubium sit tale, quod non possit probabiliter judicari, an comprehendantur, vel non in Lege casus, de quo agitur, Lex erit observanda, si non potest ad Legislatorem recurri, nisi fortè dubium nascatur ex concursu duarum Legum, sibi contrariantium: Nam tunc potest sequi ea, quæ gravior videtur, etiam contra alterius verba. Suar. de Leg. lib. 6. cap. 8.

69. Lex cessat, cessante ratione, causa, seu fine adequato ipsius respectu communitatis, C. 26. de Jur. jur. quando, scilicet, Lex evaderet injusta, turpis, impossibilis, vel nimis acerva, vel difficilis: & hoc est, quod ratio, vel materia Legis cessat contrariè; v. g. si Lex præciperet actum indifferentem, v. g. contributionem pro constructione pontis, vel taxam panis, & nunc cessaret finis, taliter, ut contributio esset injusta, quia non dabitur causa eam exigendi, vel pretium panis jam injustum esset; tunc absolute cessat Lex per se, & sine recurso ad Legislatorem, cum jam non esset honesta, ut Lex debet esse, C. 2. D. 4. Si verò cessante sine extrin-

seco Legis, etiam adequato, qui scilicet, Legislatorem movit, & sine quo talem Legem non tulisset (quod est cessare *negativè*) adhuc tamen perseveret finis intrinsecus, ita ut Lex sit honesta, & juxta, adhuc ipsa permanebit, quia est capax obligationis. Sic Lex præcipiens jejunium, etiamsi cesset finis extrinsecus macerandi carnem, quia hæc est subjecta spiritui, adhuc Lex obligat ex fine intrinseco, qui est honestas jejunii: potest etiam Lex habens plures articulos cessare, quoad unum & manere quoad alium, nec tunc utile per inutile vitatur, C. 37. de Reg. jur. in 6. ut Lex ergo cesset, debet ratio, vel finis cessare respectu totius communitatis, vel saltem majoris partis illius: quare, si ad vitandas rixas, feratur Lex, quod nullus arma noctu deferat: quamvis hoc periculum cesset in aliquo particulari, qui valde prudens, & pacificus sit; quia non cessat commune periculum, quod fuit causa Legis; hæc nec respectu illius particularis cessabit. Nam si finis in universali absistat, etiamsi in particulari actu cesset, manet ratio integra Legis communis, quæ non respicit ad singula, sed ad id, quod frequentius accidit; alias pro quolibet particulari propria, & particularis Lex esset statuenda contra Text. in L. 4. ff. de Legib. ibi: Ex his, quæ fortè uno aliquo casu accidere possunt, jura non constituuntur. Et L. 5. ff. eod. ibi: Nam ad ea potius debet adaptari jus, quæ frequentè, & faciliè, quam quæ per raro eveniunt. Suar. de Leg. lib. 6. c. 9. ubi dilucidè hanc tractat materiam.

70. Lex etiam cessat per derogationem, vel abrogationem, Derogatur Legi, cum pars detrahitur, abrogatur Legi, cum prorsus tollitur. L. 102. ff. de Verb. signif. Nec debet reprehensibile judicari (ait Pont. in c. 8. de Consang.) si secundum varietatem temporum, statuta quoque varientur humana, præsertim, cum urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit: quoniam ipse Deus ex his, quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutavit in novo. Legem ergo abrogare, vel revocare potest, non solum Legislatoris superior, cum habeat majorem ipso potestatem, sed etiam ipse Legislator. Nam si potestatem habuit ad Legem condendam, etiam ad eam tollendam habere debet potestatem, cum res eo modo, quo fiunt dissolvantur, C. 1. de Reg. jur. L. 35. ff. eod. imò, & ejus successor; qui cum Legislatore eadem persona censetur, habet eandem potestatem ad abrogandum Legem: nec Antecessor potuit hanc potestatem limitare, cum par

in parem non habeat imperium. *L. 4. ff. de Recept. qui arbit.* Adesse tamen debet juxta causa, & ad bonum commune pertinens: sine ea tamen, quamvis valeret abrogatio, utpotè à voluntate Legislatoris vim habens, esset illicita, nam Legislator tunc abuteretur potestate, sibi concessa. *L. 2. ff. de Constit. Princip.* ibi: *In rebus novis constituendis evidens esse utilitas debet, ut recedatur ab eo jure, quod dici æquum visum est; L. fin. tit. fin. p. 7.* Nam plerumque novitates discordiam pariunt. *C. 9. de Consuet.* Siquidem, ut *Div. Chrysost. ait: Nihil adè animos perturbare, etiamsi utilitas secutura expèctetur, quam innovare aliquid, & à consuetudine alienum facere.* Idè debent Legislatores, & superiores se difficiles exhibere in mutatione Legum, & consuetudinum, quæ à majoribus accipiunt.

71 Inferior non potest superioris Legem abrogare, nisi ex privilegio, aut legitima consuetudine hanc habeat potestatem: *C. 16. de Major. & obed. ibi. Cum inferiori superiorem solvere nequeat, vel ligare. Suar. de Leg. lib. 6. cap. 26. num 4.* Imò nec Legem propriam potest inferior revocare, si hæc sit à superiori confirmata, adjecta clausula irritante ea, quæ contra ipsam statuatur, vel attententur, *C. 25. §. Præterea de Præbend.* quia tunc ablata censetur potestas inferiori ad aliquid in contrarium statuendum, *C. 1. & 2. de confirmat. util. idem dicendum est, quando talis Lex concernit favorem publicum, aut aliorum, quam statuentium, quamquam non adjiciatur similis clausula irritans, quia ex quo superior Legem confirmat, suam fecisse intelligitur. C. 22. de Præbend. in 6. l. 1. §. 6. C. de Veter. jur. emul.* Si verò Legis confirmatio principaliter concernit favorem statuentium, vel tantum ad majorem auctoritatem Legis sit à superiori confirmata, v. g. si Papa confirmet statutum Canonicorum, vel Rex statutum alicujus Civitatis: si non addatur clausula irritans, possunt statuentes suam Legem abrogare: quia solum in favorem ipsorum (qui invitis non datur, *L. 69. ff. de Reg. jur.*) intelligitur confirmata. *C. 8. h. t. & ibid. Gonz. num. fin. Suar. de Leg. lib. 6. cap. 26. n. 15.* Cum ergo talis confirmatio, sit favor, & gratia non verò coactio, respectu eorum, sibi conceditur, non obstante tali confirmatione, possunt illi tali favori renuntiare, & consequenter Legem abrogare. Nam semper censetur manere in suo primo statu Legis Municipalis, vel particu-

laris statuti. Latè de hoc *Suar. de Legib. lib. 6. cap. 26. ex n. 16.* qui ibidem varias sententias refert. Si Lex posterior non possit cum antiquis concordari, quod semper debet procurari, ut jurium correctio vitetur, *C. 29. de Elect. in 6.* Lex posterior derogat priori contrarium in corpore juris inclusam, etiamsi illius nullam mentionem faciat. Si verò Lex anterior est specialis, debet posterior facere mentionem illius, quia licet Princeps in Scrinio pectoris jura censeatur habere, potest tamen Legem specialem ignorare, cum hoc ad factum pertinere censeatur. *C. 1. h. t. in 6.* Si Lex anterior sit confirmata cum juramento de ea non revocanda, vel si sit munita clausula derogatoria Legis ferendæ; ut juramentum, & hæc clausula aliquem effectum habeat, debet illorum fieri mentio in Lege posteriori. Quando abrogatio fit per Legem posteriorem contrariam, debet publicari ipsa abrogatio. Si fiat sine novæ Legis impositione, sufficit, quod subdito, quomodocumque innotescat, ut cesset obligatio Legis: expediri tamen, quod publicetur abrogatio, ut sic scandala, & dissensiones vitentur. *Suar. de Legib. lib. 6. cap. 27.* Ex hac temporum computatione in Legum antiquitate prodiit illud, etiam lippis, & tenoribus notum proverbium: *Distingue tempora, & concordabis jura.*

72 Etiam dispensatio est modus, quo Lex cessat, quoad partem. *Dispensatio enim est relaxatio alicujus juris, seu exemptio alicujus ab obligatione Legis, hac manente pro reliqua communitate; arg. C. 28. de Præbend.* regulariter non conceditur, nisi ad partis petitionem: & ea concessa, potest dispensatus ea uti, si vult, non tamen cogitur: Aliquando motu proprio conceditur dispensatio: quin, & potest quis obligari ea uti ob ejus, vel alterius, & præcipuè ob bonum commune. Quælibet Lex potest dispensari ab ejus Legislatore, vel à Successore, vel à superiori hujus in jurisdictione. Inferior autem in Lege Superioris nequit dispensare, *C. 16. de Major & obed.* Hinc Pontifex non potest dispensare in Jure Naturali, nec Divino, *C. 4. de Usur.* nec Archiepiscopus, vel Episcopus in Lege Pontificia, nec Archiepiscopus in Concilio Provinciali, quia est inferior Concilio, benè tamen possunt dispensare in Synodo Diocesana, quia solus Episcopus habet votum decisivum: Clerici vero tantum consultivum; ac proindè non indigent eorum consensu, *Sanch. de Matr. l. 8. D. 17. ex n. 33.* Pon-

73 Pontifex potest dispensare in Lege Ecclesiastica sive à ab ipso, sive à Prædecessoribus, sive à Apostolis, sive à Concilio Generali lata, *C. 4. de Conces. præb.* ibi: *Qui secundum plenitudinem potestatis de jure possunt supra jus dispensare.* An Episcopus, vel alii Prælati possint dispensare in lege Pontificia, expressè non reservata, est anceps quæstio. Afirmat *Covar. in c. Alma, p. 1. §. 7. cum aliis;* negat *Suar. de Leg. lib. 6. cap. 14. n. 4. alios citans,* quia inferior nequit mutare, nec dispensare in Lege Superioris, nisi ex concessione saltem tacita, vel ex consuetudine legitima habeat talem potestatem, *C. 16. de Major. & obed. Cl. 2. de Elect.* Episcopus tamen potest absolvere à censuris non reservatis, *C. 29. de Sent. excom.* ibi: *Quando conditor Canonis absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi.* Etiam potest dispensare in observatione juniorum, & fæstorum, cum sint casus usufrequentes: item si materia fuit levis: in casu extraordinario, dum magna est necessitas, & periculum est in mora, nec facile potest adiri Superior: quia hæc omnia censetur ipsis concessa ad rectam administrationem, & hoc exigit suave regimen Ecclesiæ; *arg. L. 2. ff. de Jurisdic. vel si ad dispensandum detur privilegium, vel consuetudo legitime præscripta, vel cum dubitatur, an casus dispensatione indigeat: quia cum de Legis adstrictione non constet, standum est pro libertate, L. 99. ff. de Verb. obligat.*

74 Quando in jure impersonaliter dicitur: *dispensetur,* potest Episcopus dispensare: quia cum illa verba non intelligantur de Pontifice, qui sine tali concessione potest in omni Jure Ecclesiastico per se dispensare, *C. 4. de Conces. præb.* ne sint superflua, debent de Episcopis intelligi; *arg. C. 30. de Privileg.* Et hæc doctrina debet intelligi de Legatis Apostolicis, cum habitantibus in sua Provincia: de Prælatibus Regularibus, saltem exemptis cum suis Religiosis, & aliquando de Parochis, cum suis Parochianis.

75 Si Legislator in Lege propria dispenset sine causa, valet dispensatio, quia cum ex ejus voluntate dependeat Legis obligatio, potest propria voluntate talem obligationem tollere, de Legeque, ut de re propria disponere, *L. 21. C. Mandat. Sanch. de Matr. l. 8. D. 17. ex n. 23. plures citans,* erit tamen illicita dispensatio, *D. Thom. 1. 2. q. 97. arr. 4. ibi: Si autem absque hac ratione pro sola voluntate licitam Tom. I.*

tribuat, non erit fidelis in dispensatione, aut erit imprudens, infidelis quidem, si non habet intentionem ad bonum commune: imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret, propter quod Dominus dicit, Luc. 18. Quis putas est fidelis dispensator, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam. Suar. de Legib. lib. 6. cap. 18. Sanch. de Matr. l. 8. D. 18. n. 3. cum aliis contra alios, qui dicunt, talem dispensationem licitam esse, nec aliqua causa ad dispensandum in sua Lege indigere Legislatorem præter suam voluntatem.

76 Quando verò inferior in Lege superioris dispensat, v. g. Pontifex in Jure Divino, vel Episcopus in Lege Pontificia, adeo est necessaria justa causa, ut si ea deficiat, dispensatio non solum illicita, sed & nulla erit. Quia tunc dispensans, limitis potestatis, quam habet, egreditur; ac proindè nulliter agit, *C. 22. de Rescript. l. 5. ff. Mandat.* si quidem illi solum dispensare conceditur ex justa, & rationabili causa; & quidem à Judice cognita, *C. 6. c. 7. q. 7. Trid. sess. 25. de Ref. cap. 18.* ibi: *Quod si urgens, justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverit, cum aliis quibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum: aliterque facta dispensatio subreptitia censetur.* Imò si verò causa subsistat, si dispensetur sine causa cognitione, erit nulla, in foro externo dispensatio: nam à jure requiritur pro forma causæ cognitio: nec causa justa moveret ad dispensandum, si hæc à Legislatore non cognoscatur, sufficit tamen, si hæc cognitio sit extra judicialis. Nam, cum per eam possit probari, causam adfuisse ad dispensandum, eliditur contraria præsumptio, *Suar. de Leg. lib. 9. cap. 19. n. 2.* in foro tamen interno valida erit prædicta dispensatio, *Sanch. lib. 8. de Matr. D. 17. n. 11.* quippè nullo jure irritatur, ac proindè valida censetur, donec revocetur à Judice: quamvis alii aliter sentiant.

77 Causæ juxta ad dispensandum sunt, necessitas, pietas, utilitas, gratitudo ob merita in Ecclesiam, vel Republicam, & misericordia ad succurrendum hominum fragilitati, quando ex inconsideratione aliquis vovit, vel si difficile est adimplendum. Subditus petens sine juxta causa dispensationem peccat, sicut diximus, Legislatorem in ea concedenda peccare. Quando juxta causa est, & potest superior dispensare, non eo precise dispensare tenetur, nisi quando hoc est

necessarium ad commune bonum, vel ad vitandum publicum scandalum, vel ad bonum spirituale postulantis, vel quid simile. *Suar. de Leg. lib. 6. cap. 18. ex n. 20.* Sed licet subditus in petitione talis dispensationis peccasset, probabile est, eum non alterius peccare in talis dispensationis usu, quia tunc non cooperatur peccato dispensantis, & aliunde in effectu illius dispensationis nulla est malitia. *Sic Suar. de Leg. l. 6. cap. 19. n. 14. cum aliis contra Sanch. de Matr. lib. 8. D. 18. n. 11. cum aliis.*

78 Superior, cui competit, vel est concessa facultas dispensandi cum aliis, etiam secum ipso potest, non solum indirecte, sicut dispensando cum communitate, in qua ipse continetur, tanquam pars principalis; vel alteri committendo suas vices, qui cum ipso dispenset, v. g. Papa, Rex, vel quilibet alius Magistratus, & non solum in suis Legibus, sed etiam in Lege à superiori condita in casibus permissis; sed etiam directe dispensare valet. *D. Thom. 2. 2. q. 185. art. 8. in Corp. Suar. de Leg. lib. 6. cap. 12. n. 8.* quia Lex, vel superior dans alicui privilegium, seu jurisdictionem ad dispensandum cum aliis, præsument concedere facultatem ad dispensandum secum ipso, ne sit superior peioris conditionis, quam illius subditi, precipue cum dispensatio sit actus jurisdictionis voluntariæ, non coactivæ, nec contentiosæ, ac proinde non requirit personarum distinctionem; sicut in concedente indulgentias accidit, nam ipse eas lucrari potest.

79 Nec obstat, quod dicitur in *C. fin. de inst.* quod inter dantem, & accipientem debeat esse distinctio personalis: Nam illa ratio intelligenda est, non generaliter, sed circa subjectam materiam beneficiorum; quia qui potest conferre beneficium, non potest se ipsum instituere, ut sic claudatur janua ambitioni Prælatorum. Eadem ratione in *C. 26. de Jur. patr.* prohibetur Ecclesiæ patronus se ipsum præsentare ad beneficium. Nec Tutor potest in re sua fieri Author, *L. 1. ff. de Autor. Tutor.* quia si ei permitteretur cum suo pupillo contrahere, hic fraudibus, & periculis exponeretur. Superior non potest se absolvere à censuris, quia hæc absolutio est quedam sententia, quam non potest quis, etiam R. Pontifex in se ipsum proferre, cum sit jurisdictionis coactivæ sicut nec potest se absolvere ab aliis penis, quas per sententiam contraxit.

80 Dispensatio potest fieri. 1. *facile,*

si Pontifex v. g. in quadragesima præcipiat alicui carnem comedere, creditur cum eo dispensare. 2. *expressè,* posito quocumque signo, quod voluntatem dispensantis sufficienter explicet; nec requiruntur determinatè verba, vel scriptura. *Suar. de Legib. lib. 6. cap. 13.* Dispensatio est strictæ interpretationis, cum à jure communi recedat. Delegatio verò potestatis dispensandi generaliter in aliqua Lege, est favorabilis, & hac ratione amplianda: quia est in favorem communitatis, nec est contra jus, sed juxta jus.

81 Nunc per coronide hujus Tituli aliqualem Legis Divinæ notitiam addere oportet pro intelligentia, *Tex. in C. 3. h. r.* A principio enim Mundi homines Lege naturali regebantur: nam licet Deus unum, vel alterum præceptum aliquibus in particulari imposuisset, ut Adamo de non comedenda civo vetito, *Genes. 3.* & post diluvium præceptum imposuit de non comedenda carne cum sanguine, *Gen. 9.* & postea fuit datum Abraham præceptum Circuncisionis, *Gen. 17.* & alia hujusmodi, tamen nondum Deus Legem statuerat, usque ad tempora Moysis. *Lex ergo, vel Jus Divinum, est Lex à Deo Legislatore in tempore data hominibus ad finem supernaturalem.* Alia est *Lex Vetus,* quæ etiam dicitur, *Lex Scripta,* quia Deus suo digito in duabus tabulis eam scripsit, in quarum prima tria priora Decalogi præcepta, in secunda septem posteriora extabant. Etiam Lex vetus frequenter *Lex Mosaica,* ab ejus promulgatore appellatur. Alia est *Nova,* quæ etiam appellatur *Lex Gratiæ, Lex Evangelica, Lex Libertatis, Lex Amoris, Lex scripta in corde, Lex Christi, Lex Fidei, Lex Spiritus vitæ.* Deus enim, ut Legislator Supremus per medium Angelorum Legem particularem dedit Populo Judaico; & quidem soli, juxta *Deut. 4.* & conversis, è Gentilibus, qui Proselyti dicebantur, quam Moyses promulgavit, atque adè nullum præceptum humanum inbeniebatur in Lege veteri. *Paul. ad Gal. 3. v. 19.* ibi: *Ordinata per Angelos in manu mediatoris. Deuter. 1. v. 3.* ibi: *Locutus est Moyses ad Filios Israël omnia, quæ præceperat ei Dominus ut diceret eis, C. 8. de Consang.* Et de Moyses promulgatore intelligitur illud *Matth. 19. ad duritiam cordis vestri permisit vobis (Moyses) dimittere uxores vestras. Joan. 1. v. 17. Lex per Moysen data est. Marc. 7. Moyses dixit: honora patrem tuum.*

82 Finis ultimus principaliter à Deo per Legem veterem intentus fuit spiritua-

lis,

lis, & supernaturalis felicitas illius Populi, & in hac vita per bonos mores, & veran sanctitatem, & etiam in futura per supernaturalem felicitatem, ut constat ex *Apost. ad Rom. 7. D. Tom. 1. 2. q. 99. art. 2.* licet ex malitia hominum, *Lex sub intravit, ut abundaret delictum. Rom. 5.* Lex autem vetus ex se non justificabat, nec gratiam conferebat, nec vires ad sanctitatem consequendam. *Rom. 3. v. 20.* Licet viam ostenderet, Deus tamen dabat supernaturalia auxilia gratiæ ex meritis Christi, & in Fide, & propter ejus Fidem conferebantur. *Rom. 10. v. 4. Finis Legis Christus ad justitiam omni credenti. D. Th. 1. 2. q. 100. art. 12. Præcepta Legis justificabant in quantum disponebat homines ad gratiam Christi justificantem, quam eriam significabant. Et q. 104. art. 3. ait: Lex enim fuit Pædagogus ducons ad Christum, ut dicitur Gal. 3. Latè *Suar. de Legib. lib. 9. c. 7. num. 6.**

83 Triplicis generis præcepta continebat. *Deut. 6. ibi: Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ, atque Judicia scilicet 1. Moralialia,* quibus Populus in moribus justè instituebatur. Hæc enim erant præcipue præcepta naturalia, quæ in Decalogo continebantur, *Exod. 20. ex v. 3.* Nam licet talia præcepta essent Juris naturalis, voluit Deus ea specialiter promulgari, ut clarius cognoscerentur: nam homines suis passionibus, & vitis obæcati eorum vim non plene percallebant, 2. *Judicialia,* quibus status Politicus regebatur per 613. Legeslas pro toto Populo, & singulis membris, pro ordine domestico, pro hospitibus, & Peregrinis, pro Principe, & Populo, & aliis Judiciis civilibus, & criminalibus: quæ præcipue inveniuntur in *Exod. ex cap. 21. 3. Ceremonialia,* quæ ad Divinum cultum pertinebant: Talia erant sacramenta, ut circuncisio, & essus agni, Sacrificia, ut holocaustum, Hostia pacifica, expiatio, seu sacrificium pro peccato: Et etiam res sacræ ut templum, altare, vasa, & festivitates Sabbati, Paschæ, Azymorum, & Neomeniæ. Et etiam alia particulares observantiæ ut jejunia, cibi vetiti, &c. quæ præcipue in Levitico inveniuntur. Et quidem Lex vetus non solum comprehendebat actus externos, seu facta; *Paul. ad Rom. 3. v. 27.* sed etiam actus internos. *Levit. 19. v. 17.* ibi: *Non oderis fratrem tuum in corde tuo.*

84 Lex vetus cessavit, & abrogata fuit expleto tempore, pro quo fuit data. *Paul. ad Galat. ibi: Donec venerit semen.* Nam licet diceretur in perpetuum dura-

Tom. I.

tura, hoc intelligitur per multa sæcula. *Translatio enim Sacerdotio necesse est, ut & Legis translatio fiat, ut ait Apost. ad Hebr. 7. Et C. 3. h. t.* Nam ut benè infert *D. Th. 1. 2. q. 104. art. 5. Sacerdotium est translatum ab Aaron ad Christum: ergo etiam, & tota Lex translatæ.* Duravit tamen toto tempore, quo Christus vixit, ipse enim eam servavit. *Matt. 5. & 26.* ad ejus observationem hortabatur. *Matt. 23. Luc. 5. v. 14.* dixit leproso: *Ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses.* Cessavit ergo, & mortifera est facta Lex post Christum, maxime, post Evangelium divulgatum. *D. Thom. 1. 2. q. 104. art. 3.* alii aliter. Latè *Suar. de Legib. lib. 9. cap. 13.* Nam Lex Gratiæ statuta, cessavit Lex vetus. Christus enim Dominus est verè Legislator Novæ Legis. *Joan. 1.* Et fide certum est ex *Trid. sess. 6. Can. 21.* in sua enim Lege præcepit actus externos, & internos. *Matt. 5.* Deditque præcepta moralia, nempe, quæ sunt de dilectione proximi, & inimicorum. Etiam varia consilia Evangelicæ Christus dedit: nulla tamen per se tulit præcepta judicialia; sed ad ea concedenda potestatem dedit Ecclesiæ: & idèd sunt merè humana: sic Apostoli prohibuerunt essum sanguinis, & suffocati. *Actor. Apost. cap. 15.* Aliasque Leges tulerunt; de celebranda die Dominica loco Sabbati, de jejuniis Quadragesimali, de bigamis non ordinandis, & aliis, quæ in Canonibus Apostolorum inveniuntur. Deditque præcepta ceremonialia positiva, ut sunt sacramenta, & sacrificium, quæ quatenus spectant ad Divini cultus substantiam perpetuo duratura, & immutabilia sunt. Alia ceremonialia Ecclesiæ dispositioni reliquit.

85 Præcepta moralia Legis veteris licet cessassent, quatenus præcisè positivè Divina, respectu illius Populi, non cessaverunt, quatenus naturalia: sicut enim Gratia non destruit, sed perficit naturam, ita Lex Gratiæ non infirmavit, sed confirmavit Legem Moralem. *Rom. 3. v. 31.* ibi: *Legem ergo destruimus, per Fidem abis: sed Legem statuimus.* Lex antiqua quoad præcepta judicialia nunc est mortua, quia Populum Christianum non obligat, non tamen est mortifera, nam ejus præcepta possunt à Legislatoribus Christianis, ut Politica suscitari: & defuncto & varia Exodi præcepta à Pontificibus suscitata sunt. *In C. 1. de Homic. C. 1. de Adulter. C. 1. & seqq. de Injuriis Et à nostris Regibus est suscitata in L. 70. Taur. Lex retractus ex Levit. 25.* Non tamen possunt

D 2

sus-

suscitari Leges illæ, quas Christus D. reprobavit sic Lex, quæ jubebat oculum pro oculo, dentem pro dente dare. *Exod. 21. v. 24. Deut. 19. v. 21.* reprobata est *Matt. 5. v. 38.* similiter Lex repudiij *Deut. 24.* abrogata est *Matth. 5. v. 32.* Etiam poterant suscitari illa præcepta cæremonialia, quæ tantum *religiosa* erant, ut patet ex *C. unic. de Purific. post. part.* Secus verò illa, quæ erant *Typica*, & Christum venturum præfigurabant: hæc enim non tantum mortua, sed & mortifera sunt, & nulla Lege possunt nunc induci, ne conjugatur umbra cum Sole, & Synagoga cum Ecclesia. Observatio enim eorum præjudicat Fidei veritati, secundum quam confitemur, illa mysteria jam esse completa. *D. Thom. 1. 2. q. 104. art. 3. Latè Suar. de Legib. l. 9. & 10. Gonz. in C. 3. h. t.*

TIT. III.

De Rescriptis.

86 **R**escriptum, quod sic à rescribendo dicitur, est species Legis. Differunt tamen in eo, quod Lex de his, quæ frequentèr, non de his, quæ raro accidunt, constituitur, *L. 3. ff. de Legib.* Rescriptum verò regularitèr ob casus, & ad personas particulares expeditur, & dirigitur, *L. 2. C. de Legib.* habet tamen vim Legis, si à Principe generalitèr servari mandetur, vel ad corpus juris reducat. *C. 19. de Sent. & re Judic.* Secus si solum ad decidendam controversiam inter partes emanet: quia tunc solum vim sententiæ, & juris particularis habet, *L. 2. C. de Legib.* & sic definitur: *Est responsum Principis, vel contra, vel extra, vel secundum jus, in scriptis datum ad instantiam alicujus, vel supplicantis, vel consulentis. L. fin. C. de Legib.* Si à Principe Sæculari dimanent schedula Regia: *Hispanè Cedula Real*, & si hæc in alia posteriori sit inserta *Sobrecarta* dicitur. Et Latè acceptum comprehendit privilegium, dispensationem, & beneficium Principis, solumque à Principe supremo conceditur; *arg. C. 10. c. 11. h. t.* Differt ab Epistola Decretali, quia licèt hæc sepiùs ad consultationem, vel relationem partium, vel Judicium inferiorum expediatur, illam necessario non supponit. A vivæ vocis, oraculo differt; quia hoc verbo, seu viva voce datur, licèt postea redigatur in scripturam.

87 Omissis aliis divisionibus minoris momenti, est celeberrima Rescriptorum divisio, in *rescripta gratiæ*, & *rescripta justitiæ*. Rescripta gratiæ sunt illa, in quibus à Principe aliquid liberalitèr conceditur, vel præter, vel contra jus commune; v. gr. quando conceduntur resignationes beneficiorum. Rescripta justitiæ, seu *ad lites*, sunt, quæ administrationem justitiæ respiciunt; v. g. quando Judices delegantur, ut de causa cognoscant, vel quando in ipsis rescriptis jus partium declaratur: in dubio tamen rescriptum justitiæ esse præsumitur, cum gratia, utpotè facti, non præsumatur, nisi probetur, *C. 2. de Schismat.*

88 Rescriptum impetrare possunt omnes, quibus non specialitèr prohibetur, *C. 3. c. 10. h. t.* illud nequeunt impetrare servus, *L. 1. C. de Precib. Imperat. offer.* nisi ex causis atrocissimis, *L. 2. ff. de His, qui sunt sui*; falsus, aut revocatus Procurator, *C. 33. h. t.* Hæreticus, *L. 2. C. de Sum. Trinit.* Excommunicatus excommunicatione majori; & rescriptum ab ipso impetratum, etiamsi sit toleratus, est ipso jure nullum, *C. 1. h. t. in 6.* nisi impetretur super ipsa excommunicatione, quia hoc est necessarium ad sui defensionem. Et cum prohibito loquatur de Rescripto Pontificio, utpotè odiosa, non est extendenda ad rescriptum impetratum à Principe Sæculari. Rescripta gratiæ potest quis pro alio sine ejus mandato impetrare, ut contra *Abb. tenet. Suar. de Leg. lib. 6. cap. 13. à n. 6. ex l. 6. c. de Precib. Imperat. offer.* non verò acceptare, quia est actus personalis, *C. 17. de Præb. in 6.* Nullus tamen potest pro alio rescriptum justitiæ impetrare, ne lites potiùs crescant, quam diminuantur, nisi habeat speciale mandatum, *C. 28. c. 33. h. t.* Potest tamen illud pro se impetrare Procurator generalis, vel conjuncta persona, ut pater, filius, frater, affinis, vel libertus, *C. 28. §. sunt. h. t. quin & alii si faveat consuetudo.*

89 Rescripta ut benè notat *Gonz. in c. 2. h. t. n. 15.* communitèr habent quinque partes. Scilicèt, 1. *narrationem facti*. 2. *responsonem, seu concessionem*. 3. *clausulas*. 4. *datam* 5. *signaturam*. In 1. parte preces, seu narratio ejus, quod postulatur, continetur. Narratio rescripti, prout est relationis supplicantis repetitio nihil probat, nisi quantum à supplicante probetur, *L. 5. C. de Fide instrum.* nec quatenus est nova quædam expressio relativa rerum, quas rescribens commemorat, nisi faciant aliquid ad principalem causam rescrip-

cripti: vel ita in illis fundetur rescriptum, ut aliàs non concederetur, *C. de Privileg. in 6.* In 1. ergo parte debent exprimi nomen supplicantis, & ultimi possessoris beneficii, si de eo agatur, *C. 17. h. t.* personæ supplicantis qualitas, si Laicus, Clericus, vel regularis sit, *C. 5. de Confirm. util.* Si sit constitutus in Dignitate, *C. 8. h. t.* An habeat impedimentum Canonicum: etiam exprimenda est qualitas beneficii, an sit Dignitas, *C. 8. h. t.* An sit curatum, *C. 16. de Præb. in 6.* An exigat residentiam, *C. fin. de Cleric. non resid.* An sit beneficium Ecclesiæ Cathedralis, *C. 4. de Præb. in 6.* An Sæculare, vel Regulare, *C. 5. de Præb. in 6.* Si impetrans habeat beneficium, etiam tenue, *C. 42. h. t.* vel vicariam, si est perpetua, *C. 27. h. t.* Etiam exprimi debet valor beneficii, modus, quo vacat, *C. 6. h. t. in 6.* Si alter habeat jus ad beneficium, quod vacat. Si alius est in possessione etiam colorata, *C. 6. de concess. Præb.* vel in detentatione, nisi sit apertè injuxta: Si alius prius super illo beneficio rescriptum impetravit, *C. 31. h. t.*

90 Impetrans ergo rescriptum debet exprimere omne illud, quod si sciret Princeps, vel negare, vel difficilem redderet illius concessionem. Hinc in rescriptis justitiæ, vel ad lites debet fieri mentio conditionis personæ, vel privilegii, quando dat formam rescripto impetrando: item transactionis, jam à partibus initæ, *L. 16. C. de Transact.* litis pendentis, si in litis præjudicium cedat, *C. 1. & fin. ut lite pendet.* Sententiæ jam latæ seu appellationsis interpositæ, *C. 12. h. t. C. 3. de Confirm. util.* nec debet reum trahere ad judicium ultrà unam dietam extra suam Diocesim, *C. 11. §. 1. h. t. in 6.* Dieta Legalis constat 20. milliariibus Legalibus, *L. 3. ff. de Verb. signif.* Milliare Legale seu Italicum constat mille passibus, in nostra Hispania Dieta decem leucis constat *L. 18. tit. 7. lib. 1. R. Cast.* nec post rescriptum gratiæ ab aliquo impetratum potest de novo aliud impetrari ab alio, nisi facta mentione prioris in sua petitione, *C. 31. h. t.* Et inserta in secundo derogatione regulæ 18. Cancellariæ de non tollendo jus alteri, quomodo libet per priorem concessionem quaesitum.

91 Hodie preces coram Referendariis signaturæ, seu gratiæ, seu justitiæ juxta negotii qualitatem, proponuntur. Hi offerunt R. Pontifici libellos supplices, quod si continent gratiam, respondet Papa: *placet*, aut *fiat* & statim fit gratia; *arg.*

c. 4. 17. q. 1. si postulant justitiæ, respondet: *Audiat N. Episcopus, & faciat justitiæ.* Et hæc est 2. pars rescriptorum. In 3. ponuntur clausulæ, quarum aliqua, & si non apponantur, insunt, ut *si ita est*, *Cap. 12. h. t.* *Si preces veritate nitantur*, *C. 2. h. t. l. 37. tit. 18. p. 3.* ut rescriptis tam gratiæ, quam justitiæ, vel ponitur, vel subintelligitur hæc clausula: *Salvo jure alterius*, quod si rescriptum in damnum tertij cedat in re gravi est ipso jure nullum, hæc non expressa. Etiam apponitur hæc clausula: *Si dignus sit*, hoc est, si is, cui datur beneficium non habeat impedimentum Canonicum. Et hoc rescriptum dicitur *in forma dignum*. Et tunc non fit provisio, sed debet fieri à delegato, si provisus dignus sit. Et hæc clausula etiam rescriptis inest. Quando fit in *forma gratiosa* solum datur mandatum ad executores deputatos, ut provisum in possessionem inducant. Etiam solet apponi hæc clausula: *Non obstantibus quibuscumque privilegiis, sub quacumque forma concessis*, per quam privilegia omnia derogantur, nisi in corpore juris sint inclusa, vel habeant clausulam, ut non derogentur, nisi fiat eorum mentio, vel per modum contractus concessa sint, in meritorio compensationem. Clausula: *Quod si non omnes interesse possint, duo alterè eorum nihilominus exequatur*: comprehendit impotentiam facti; & juris, qua verificata in uno, alter potest procedere, & terminare causam, *C. 13. h. t.* Etiam solet apponi hæc clausula: *Appellatione remota*, *C. 1. h. t. L. 13. tit. 23. p. 2.* Et in uno articulo apposta extenditur ad omnes articulos connexos, *C. 41. de Appell.* & per ipsam saltem de Jure Canonico solum tollitur regularitèr appellatio frustratoria, non legitima defensio, *C. 46. de Appellation.* Hæc sunt clausulæ usufrequentiores, quæ solent in rescriptis apponi, imò & aliquæ insunt ipsis rescriptis, licèt non apponantur; pro quarum latiori explicatione vide *Barbos. de Clausul.*

92 4. Pars continet, *Datam* in qua exprimitur annus Incarnationis, & Pontificatus, & dies expeditionis; non per cifras, & notas numerorum, sed per integras voces, *C. 7. h. t. c. 6. de Fide instrum. l. 4. c. de Diversis Rescriptis*. 5. pars continet *signaturam* ubi R. Pontifex signat, & subscribit nomen suum. Rescripta gratiæ bullantur cum filo serico rubro, & croceo, rescripta justitiæ cum filo cannabis, in quo plumbum pendet, *C. 5. c. 6. de Crimin. fals. arg. l. 6. c. de Divers. rescript.* Debet